

Vážený pane předsedo,
Vážená paní předsedkyně,
Excelence,
Vážení hosté, vážené kolegyně, vážení kolegové,

Dovolte mi krátké zamyšlení nad pěti lety existence Archivu bezpečnostních složek.

Zatímco pět let je v lidském životě velice krátkým obdobím, je pět let v historii instituce obdobím, kdy lze a je nanejvýš nutné bilancovat. Jak zde již bylo řečeno, vznik Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek rozdělil odbornou veřejnost na dva odlišné, neřku-li nesmiřitelné, tábory, stojící na opačných koncích názorového spektra.

Přestože Archiv bezpečnostních složek patří v síti archivů České republiky na rozdíl od zavedených ctihodných archivů s dlouholetou tradicí k těm mladším a zdánlivě nezralým, věřím, že si postupně vydobyl mezi institucemi, objasňujícími novější dějiny Československa své místo. Odborná badatelská veřejnost spojuje Archiv především s materiály k činnosti československého, respektive Federálního, a později českého ministerstva vnitra, se svazkovou agendou Státní bezpečnosti, s materiály Veřejné bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra a řadou dalších.

Před Archivem stály v době jeho vzniku úkoly, které mu ukládala kromě zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek, zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě ve znění platných předpisů, řada dalších. O všech úkolech, které by se daly shrnout několika větami nebo dlouhým mnohastránkovým elaborátem, jehož poslech by postupně udolal auditorium, nelze na tomto místě a ve vymezeném čase hovořit. Dovolte mi proto zastavit se alespoň u několika z nich.

Do pěti let od účinnosti zákona, to je do 31. 7. 2012, bylo třeba dokončit vnější a vnitřní delimitace, uzavřít základní evidenci Národního archivního dědictví jak Archivu stanovil § 14, odst. 3 zákona č. 181/2007 Sb., a připravit se tak na plynulý přechod na generální inventuru, prováděnou pravidelně v celém českém archivnictví. Přestože to bylo v dějinách ABS poprvé, prokázali jeho pracovníci schopnost splnit nový dosud neznámý úkol. Pokud Archiv s ohledem na různý stupeň zpracovanosti převzatých materiálů od různých původců dosud dostatečně neidentifikoval dokumenty a archiválie, bude se muset vyrovnat s dědictvím minulosti do uzavření generální inventury na konci tohoto roku.

Kromě spolupráce s tradičními partnery Úřadem pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, Ministerstvem vnitra ČR, a Národním bezpečnostním úřadem a snahy o zkrácení lhůt pro odbornou a laickou veřejnost stojí před Archivem od listopadu roku 2011

nový úkol. Je jím úzká spolupráce s Ministerstvem obrany ČR při naplňování zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu, jako dožádaného správního úřadu. Do nelehkého procesu vyřizování několika tisíc žádostí se zapojila většina odborných oddělení Archivu a na konci měsíce května 2012 došlo k ustavení skupiny pro naplňování tohoto zákona č. 262/2011 Sb. přímo řízené ředitelkou archivu. Na vyřizování požadavků odboru pro válečné veterány ministerstva obrany se spolupodílí Ústav pro studium totalitních režimů systematickou digitalizací archiválií, přikládaných k odborným stanoviskům pro další potřeby MO.

Dalším dlouhodobým úkolem bylo a bude hledat cesty k jednoduššímu, rychlejšímu a komplexnějšímu přístupu k informacím a celkovému zlepšení servisu pro badatele. Jednou z možností je digitalizace archiválií, další rozvoj lustračního systému, elektronického archivu a webová prezentace. Všechny uvedené aktivity znamenají ochranu fyzického stavu archiválií, zpomalení postupné degradace a společně s tím potřebné snížení nákladů na jejich restaurování. Na rozdíl od zahraničních partnerských institucí máme poměrně liberální přístup ke zveřejňování informací. Přestože při podobných setkáních nebývá zvykem unavovat dlouhým výčtem čísel, dovoďte alespoň ta nejdůležitější, protože statistika bývá při klíčových jednáních nejpádnějším argumentem.

Za pět let existence Archivu si našli cestu do tří studoven jak žadatelé, kteří hledají informace, tak tradiční „archivní“ badatelé, zpracovávající nejrůznější odborná a vědecká témata. Těší nás, že zájem o studium spravovaných materiálů neklesá. Naše studovny navštívilo devět tisíc osob, roční průměr se tedy pohybuje okolo 1760 studujících, kteří učinili za pět let celkem 22. 600 návštěv, což je 4.500 návštěv ročně. Srovnání s Národním archivem. Ročně se vyřídilo okolo 1200 úředních žádostí, v lustračních systémech se za pět let zjistily informace o více než 120 tisících osob. Postupně se podařilo (v roce 2009) vybudovat vlastní restaurátorské pracoviště s unikátní odkyselovací technologií Neschen a díky ní ošetřit desítky tisíc listů poškozených archiválií.

Jsem si vědoma, že během několika minut nelze postihnout celé spektrum aktivit Archivu bezpečnostních složek jakými jsou například prezentace na domácí a zahraniční úrovni, řada informací zazněla z úst mých předřečníků. Podařilo se zintenzivnit dosavadní styky například s rakouským Ludwig Boltzman Institutem při zpracování tématu činnosti československých zpravodajských služeb v Rakousku a navázat nové užitečné kontakty v Pobaltí a Slovinsku, zúčastnit se různých konferencí a workshopů. Archiv je také členem

Mezinárodní archivní rady (ICA) a jedním ze spoluzakladatelů tzv. Platformy evropské paměti a svědomí, koordinující na evropské úrovni studium a projekty, zaměřené na vyrovnávání se s totalitní minulostí. Na podzimním berlínském zasedání v roce 2012 byl jeden zaměstnanec archivu zvolen do tříčlenné dozorčí rady a další dva se aktivně zapojili do práce odborné skupiny pro archivy, vytýčili program budoucí činnosti a spolupodíleli se na přípravě závěrečné deklarace Platformy, vyzývající mimo jiné k ochraně evropského kulturního dědictví.

Na začátku listopadu 2012 se podařilo zahájit úvodní fázi pilotního projektu virtuální rekonstrukce ručně zničených spisů bývalé vojenské kontrarozvědky z osmdesátých let 20. století s berlínským Fraunhofer Institut (Institut Produktionsanlagen und Konstruktionstechnik), který umožní identifikaci obsahu dokumentů. Věřím, že se nakonec podaří získat prostředky z fondů Evropské unie a realizovat společný mezinárodní projekt za účasti dalších archivů partnerských mezinárodních institucí. Při těchto jednáních je náš Archiv hodnocen německou stranou jako aktivní a spolehlivý partner, s nímž se počítá i do budoucna.

Přestože jsme dosáhli řady úspěchů, setkali jsme se při své práci i s nepochopením okolí a dílčími neúspěchy. Věřím, že jsme se s nimi dokázali postupně vyrovnat a poučit se z nich. Velkým handicapem Archivu, se kterým se od svého vzniku potýká, je přetrvávající kritická prostorová situace. Přes veškerá jednání se dosud nepodařilo najít vhodný objekt nebo vybudovat provozně méně náročnou účelovou archivní budovu, zajišťující odpovídající uložení archiválií. V roce 2011 se přestěhovala část archivních fondů z objektu Úřadu pro zahraniční styky a informace v Praze Kobylisích. Na konci prvního pololetí roku 2012 se postupně podařilo stabilizovat prostorovou situaci archivu. V polovině dubna se začalo s vnitřními úpravami staticky narušeného objektu v Praze Na Struze, díky nim došlo k rozšíření ukládací kapacity o 1.208 bm.

Po předchozích jednáních s ministerstvem obrany ČR rozhodla Vládní dislokační komise v červnu loňského roku o převodu nepotřebného majetku ministerstva obrany v Praze 4 na Branickém náměstí do hospodaření ABS. Zdánlivě se tak vyřešil nejpálčivější problém Archivu. Záměrně užívám slůvko „zdánlivě“, protože úpravy a postupná rekonstrukce k zajištění odpovídajícího pracovního prostředí a bezpečného uložení archiválií budou předpokládat značnou finanční investici. Troufám si říci, že by Archivu více slušela účelová archivní budova, kterou má v České republice téměř každý druhý okresní archiv.

Dámy a pánové, věřím, že si Archiv bezpečnostních složek za pět let své činnosti „vybojoval“ a vybuodoval v české archivní síti stabilní místo a případným pochybovačům dal

pádnou odpověď. V letošním roce i v dalších letech před námi stojí řada úkolů. Jsem přesvědčena, že Archiv obstojí při jejich plnění se ctí.

Děkuji vám za pozornost